

Studiehandleiding Bacheloropleiding
Fase Werkplekbekwaam OB
HLB3VOBA
Handvaardigheid
2013-2014

Versiedatum: 10-2013

Inhoud

Globale inhoud	p. 3
Vakgebied handvaardigheid	p. 4
Uitvoering (Studiewijzer bijeenkomsten)	p. 7
Portfolio-opdracht	p. 9
Beoordelingsformulier	p. 11
Achtergrondinformatie	p. 13

Werkplekbekwaam	LVS OB	Handvaardigheid
------------------------	---------------	------------------------

1.1 Globale inhoud / Thema

In de leeftijd- en vakspecialisatie werkplekbekwaam OB verdiept de student zich verder in het vak handvaardigheid en het jonge kind (groep 1 t/m 3)

De student geeft aan hoever het kind is in zijn ontwikkeling (onderwijskunde) en hoe je daar met lesactiviteiten binnen het vak handvaardigheid op aan kunt sluiten.

Vanuit de basis (cirkel van Roelofs) ontwerpt de student activiteiten die een minder vaste structuur hebben, totdat het jonge kind gewend is vrijer en zelfstandiger te werken.

De leerlingen van de basisscholen moeten beeldend uitgedaagd worden en er moet steeds rekening gehouden worden met hun belevingswereld.

Het is van belang om hier op jonge leeftijd mee te beginnen.

Als toekomstig leerkracht heeft de student daarin een belangrijke rol en daarom is het noodzakelijk om vakdidactisch en vakinhoudelijk op de hoogte te zijn van ontwikkelingen binnen het vak handvaardigheid en de andere kunstvakken.

Vooraf het kindgericht bezig zijn binnen het onderwijs is belangrijk.

Van vaste en gestructureerde opdrachten naar vrije opdrachten en vervolgens naar de aanpak vanuit Reggio Emilia binnen een breed thema volgens de principes van basisontwikkeling en onderzoekend leren.

De student geeft aan welke accenten uit de theorie van Reggio Emilia en/of MI worden gebruikt en geeft aan waar dit te zien is in het proces.

Observeren en procesgericht bezig zijn is belangrijk om er achter te komen hoever kinderen in hun ontwikkeling zijn.

De cirkel van Roelofs wordt tenminste drie keer doorlopen en beschreven.

De vakdidactische kernen en naar keuze de interpersoonlijke of pedagogische kernen komen aan de orde en worden beschreven.

Totaal aantal credits: 4

Verantwoording uren

5 bijeenkomsten: 2 uur

Toetsing: Opdracht/Presentatie

Zelfstudie: 102 uur

2 Vakgebied Handvaardigheid

2.1 Kennisbasis, competenties en kernen

Binnen deze vakkenlijn wordt bij het vak Handvaardigheid aan de volgende onderdelen uit de kennisbasis, competenties en kernen gewerkt:

Organisatorisch competent

De student zorgt voor een overzichtelijke, ordelijke, taakgerichte sfeer in de klas en de lessen en kan dit beargumenteren.

Kern 1

Zorgdragen voor alle aspecten van klassenmanagement in de eigen groep.

De student zorgt voor een overzichtelijke, ordelijke, taakgerichte sfeer in zijn klas en zijn lessen.

De student kan op basis van praktische kennis:

- * overzichtelijkheid creëren door:
 - in overleg met leerlingen afspraken en regels te maken
 - regels op een consequente en positieve wijze te hanteren
 - een adequate tijdsplanning op te stellen en te volgen
- * ordelijkheid creëren door:
 - afspraken te maken met leerlingen over het gebruik van leermiddelen en materialen
 - gebruik te maken van vaste structuren en uitdaging in organisatie van onderwijsactiviteiten
- * taakgerichtheid creëren door:
 - procedures en organisatievormen te kiezen die een positief effect hebben op de leeractiviteiten van de leerlingen
 - rekening te houden met specifieke organisatorische behoeften van subgroepen en individuele leerlingen.

Kern 2

Zorgdragen voor organisatorische aspecten op schoolniveau.

De student levert zijn bijdrage aan een overzichtelijke, ordelijke en taakgerichte sfeer op schoolniveau.

De student kan op basis van praktische kennis:

- * regels en afspraken bespreken en hanteren tijdens organisatie van activiteiten op bouw- en schoolniveau
- * onder leiding van de mentor verantwoordelijkheid nemen voor de uitvoering van aspecten van het schoolactiviteitenplan/ schoolgids
- * aangeven hoe de inrichting en aankleding van een lokaal en een school kunnen bijdragen aan een overzichtelijke, taakgerichte en uitdagende sfeer en hoe hij dit toepast in de praktijk
- * deeltaken van activiteiten die buiten de les plaatsvinden op zich nemen.

Vakinhoudelijk en didactisch competent

De student ontwerpt een krachtige leeromgeving in de eigen groep en lessen en kan dit beargumenteren.

Kern 1

Adaptief werken met leerlijnen.

De student voert lessen/activiteiten voor de leerlingen uit, al dan niet met behulp van methodisch materiaal, rekening houdend met leerlijnen afgeleid uit kerndoelen. Hij kan daarbij rekening houden

met ontwikkellijnen van enkele individuele leerlingen.

De student kan op basis van praktische kennis met inachtneming van het eigene van het schoolvak:

- * lessen/leeractiviteiten in samenhang en gericht op concrete lesdoelen ontwerpen, voorbereiden, uitvoeren en evalueren
 - bij het uitvoeren van lessen/leeractiviteiten rekening houden met de beginsituatie van leerlingen
 - een periodeplanning maken, rekening houdend met verschillen tussen kinderen en hiermee flexibel omgaan
 - de evaluatie gebruiken om de planning en leeractiviteiten voor individuele leerlingen aan te passen
- * kennis van de verschillende leerlijnen adequaat toepassen, met speciale aandacht voor de doorgaande lijn van de bouw van de specifieke groep; de student kan leerresultaten van deze leerlingen beargumenteerd plaatsen op de leer- en ontwikkelingslijnen
- * een plan opstellen, uitvoeren en evalueren – voor een beperkt aantal vakken en voor een bepaalde periode – dat gericht is op verschillen in tempo, niveau (cognitief en motorisch) en interesse van een kleine groep leerlingen met inachtneming van de hele groep.

Kern 2

Creëren van een leeromgeving die tot leren uitlokt.

De student stemt verschillende didactische werkvormen met zelf ontwikkeld aanvullend materiaal voor zijn lessen/leeractiviteiten af op de vakdoelen en op de behoeften van individuele leerlingen. Hij geeft onderwijs betekenis voor de leerlingen door de sociaal-culturele en levensbeschouwelijke context waarin de leerlingen leven. Hij is in staat voor enkele vakken lessen/leeractiviteiten in samenhang uit te voeren.

Student kan op basis van praktische kennis met inachtneming van het eigene van schoolvakken een gevarieerde en uitdagende leeromgeving creëren en daarbij:

- * voor het bereiken van lesdoelen en het bevorderen van de betrokkenheid van leerlingen, verschillende didactische werkvormen en (zelf ontworpen) middelen inzetten, waaronder ICT, die coöperatief en constructivistisch leren versterken
- * de leerstof betekenis geven door aan te sluiten bij de belevingswereld, de leefomgeving, de (sociaal-)culturele en levensbeschouwelijke context van de leerlingen en de actualiteit
- * voor zijn leeractiviteiten het taalgebruik afstemmen op de groep en bij instructies rekening houden met taalzwakke leerlingen
- * betekenisvolle activiteiten ontwerpen door vanuit verschillende vakken en leergebieden leerinhouden te kiezen en deze in samenhang te laten verwerken.

Kern 6

Leerlingen leren leren.

De student laat de leerlingen zelfstandig werken en kan incidenteel zelfstandig leren van leerlingen activeren. Hij kan de begeleiding verzorgen rekening houdend met de verschillende leerstijlen. Hij kan enkele leerlingen bewustmaken van hun leer- en oplossingsstrategieën en kan hen van daaruit helpen om adequater te handelen.

Student kan op basis van praktische kennis met inachtneming van het eigene van schoolvakken:

- * op een positieve en planmatige wijze de taakgerichtheid van leerlingen stimuleren en de betrokkenheid verhogen
- * in zijn onderwijs leerlingen actief begeleiden bij samenwerken en zelfstandig leren en ze ondersteunen bij de stappen die ze in hun taak moeten zetten en hen helpen om deze met succes af te ronden
- * rekening houden met verschillende leerstijlen en de inbreng van leerlingen
- * enkele leerlingen bewust maken van en begeleiden bij het optimaliseren van hun eigen leer- en oplossingsstrategieën.

2.2 Leerdoelen

- De student geeft gedurende een periode binnen de stage vorm aan het vak handvaardigheid volgens de aanpak van Reggio Emilia en onderzoekend leren, waarbij een experimenteeropdracht wordt ontworpen en een sequentie van 3 handvaardigheidactiviteiten, naar aanleiding van een thema.

Alle 4 lesactiviteiten worden uitgevoerd, **indien mogelijk voor januari 2014**.

- De student laat zien dat er cliché-doorbrekend gewerkt wordt en kan flexibel omgaan met het geven van opdrachten.
- De student kan observeren en inventariseren
- De student kan goede vragen te stellen, om het jonge kind te stimuleren in zijn leerproces (m.b.v. kunst en de brillen van Parsons)
- De student verdiept zich meer in de aanpak van Reggio Emilia en in Meervoudige Intelligentie (MI) en past dit toe.
- De student is zich bewust van de belevingswereld van kinderen en de beeldende verwerking hiervan en maakt gebruik van een rijke leeromgeving.
- De student speelt in op het verhaal van het kind.
- De student zet verschillende media in, waaronder ICT en je maakt gebruik van populaire beeldcultuur.
- De student gaat inventief en creatief om met de organisatie en uitvoering van de handvaardigheid opdracht vanuit een thema.
- Tijdens dit proces maakt de student vooral veel foto's voor het beeldverhaal. Belangrijk is wel dat de student relevante informatie geeft in het beeldverhaal van het creatieve proces van de kinderen en de verschillende activiteiten.
- De student kan 3x reflecteren hierop m.b.v. de reflectiecirkel van Roelofs: 1x n.a.v. de beginsituatie, 1x na de experimenteeropdracht en 1x na de 3 lesactiviteiten.

3 Uitvoering

3.1 Bijeenkomsten

Eventuele wijzigingen/aanvullingen worden tijdens de bijeenkomsten bekend gemaakt

Bijeenkomst	Vorbereiding door student	Inhoud
1		-Introductie -Beeldanalyse -"mythes" in het kunstonderwijs, Elliot Eisner
2	Op papier inleveren: <u>Beginsituatie</u> 1. eigen beginsituatie 2. beginsituatie van leerlingen 3. beginsituatie op stageschool 4. eerste indruk van adaptieve aandachtspunten (hier blijf je de hele periode aan werken) 5. analyseren van de gegevens (hier blijf je de hele periode aan werken)	-Beginsituatie-onderzoek: eerste indruk -Parsons -Thema's: vaststellen en aanbieden -Terugkoppelen ingevulde formulieren creativiteitsontwikkeling -Creativiteit volgens I.A. Taylor - <i>Toeval Gezocht</i> : Wie heeft het boek?
3	-kranten meenemen - <i>Toeval Gezocht</i> meenemen -Thema voor je lesactiviteiten formuleren	-Adaptief onderwijs -Reggio Emilia - <i>Toeval Gezocht</i> -Groot en onderzoekend werken
4	-Presentaties voorbereiden	-Presentaties populaire beeldcultuur en kunst -Meervoudige Intelligentie -Hoe gaat het met het ontwikkelen en/of uitvoeren van de lesactiviteiten?
5		-Ruimte voor uitloop, aanvullingen en eventuele wensen

3.2 Toetsting

1. Portfolio-opdracht

Boeken

- Edwards, Carolyn e.a., (1998). De honderd talen van kinderen:Amsterdam:SWP.
- Huisingh, Annemiekem e.a., (2009). Toeval gezocht:Lemniscaat:Rotterdam.
- Kagan, Spencer e.a., (). Meervoudige intelligentie het complete MI boek van Dr. en Miguel Kagan:Bazalt
- Hilst, van der Alexandra,(2007).Voorbij de kaders :Utrecht:Agel.
- Onna, van Jos,(2008). Laat Maar zien: Enschede: SLO.
- Groot, de Ino, (2007). Moet Je Doen Beeldende Vorming: Utrecht/Zutphen: ThiemeMeulenhoff.
- Byttebier, Igor, (2002).Creativiteit Hoe? Zo!: Tiel: Lannoo.
- Reader Aanbevolen en literatuur bij pedagogiek/onderwijskunde

Digitaal

- 'Laat maar zien' www.laatmaarzien.com
- Collegestof (Blackboard)

Portfolio-opdracht Vak- & Leertijdsspecialisatie Werkplekbekwaam Handvaardigheid

<p>1. Beginsituatieonderzoek:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Eigen - Leerlingen - Onderwijs 	<p>-Geef aan hoe je eigen beginsituatie is binnen het van handvaardigheid en kunst in algemene zin.</p> <p>Wat zijn je belevingen en ervaringen?</p> <p>-Betrek hier ook de ervaring van de kunstweek in. Wat heb je gedaan, geleerd en hoe kun je dit gebruiken in je eigen lessen?</p> <ul style="list-style-type: none"> - korte beschrijving eigen visie op handvaardigheidsonderwijs op de basisschool. - beginsituatie-onderzoek d.m.v. interview met de leerlingen. <p>Betrek hierin de beeldende ontwikkeling en de creativiteitsontwikkeling.</p> <ul style="list-style-type: none"> - observatie/documentatie van een handvaardigheidles in de stageklas <p>Inventarisatie aanwezige methodes en Materialen en ook beeldmaterialen</p> <ul style="list-style-type: none"> - visie basisschool (interview leerkracht) - organisatie HV onderwijs: rooster tijd,vorm, beschrijving in leerplan van de school. 	<p>Samenvatting maken van de uitkomsten van de beginsituatie-onderzoeken.</p>	<p>Bepaal de inhoud voor de lessenserie en koppel daar de specifieke aandachtspunten aan,</p>	<p>Adaptieve aandachtspunten bepalen.</p>
<p>2. Analyseren van de gegevens</p>				
<p>3. Conclusies</p> <ul style="list-style-type: none"> - Instructie behoefte (vakdidactisch) - Ondersteuningsbehoefte (pedagogisch) 				
<p>4. Subgroepen formeren en doelen formuleren op basis van instructiebehoefte en ondersteuningsbehoeften (adaptieve aandachtspunten)</p>				

<p>5. Lessen opzetten en uitvoeren (+ ICT gebruik)</p>	<p>Lessenserie van 4 lessen waarin alle onderdelen zijn verwerkt. 1 experimenteerles en daarna een serie van 3 lessen volgens Reggio Emilia/ onderzoekend leren.</p> <p>In het portfolio is het volgende opgenomen:</p> <ul style="list-style-type: none"> -Duidelijke verslaggeving in beeld (o.a. foto's) en tekst van de uitgevoerde onderzoeksactiviteiten en lesactiviteiten. -Aanvullende relevante teksten met verwijzingen naar literatuur. Deze teksten maken duidelijk hoe er is gewerkt met de behandelde theorieën, de methodes voor OB en TULE (www.tule.slo.nl). -Een uitgebreide reflectie op het gehele proces. (3x reflectiecirkel Roelofs)
<p>6. Evaluatie/effect bepaling</p>	<p>Welke vooruitgang hebben de kinderen geboekt? Laat dit zien met objectief verkregen leerlinggegevens, zoals: video-opnames, foto's met toelichting, produkten van leerlingen, evaluaties van lessen.</p>
<p>7. Reflectie</p>	<p>Reflectiecirkel van Roelofs 3x invullen en aanpassingen maken. Geef een eindconclusie.</p>
<p>- op theorie</p>	<p>Welke concepten heb je gebruikt, welke theoretische verdieping, hoe heb je deze verwerkt en wat is je eindconclusie?</p>
<p>- op praktijk</p>	<p>Reflectie op eigen handelen en eindconclusie</p>
<p>8. Literatuurlijst</p>	<p>Zie studiehandleiding/reader</p>

Beoordelingsformulier

		O / V / G / U
Vormgeving portfolio		
	<p>Het werkstuk (portfolio) is overzichtelijk en vormt een samenhangend geheel d.m.v. inleidingen en conclusies. Het taalgebruik is correct. Er is relevant bewijsmateriaal toegevoegd, in de vorm van foto's, video's en teksten.</p>	
Beginsituatieonderzoek		
	<p>Eigen Het wordt duidelijk welke visie je op het vak handvaardigheid hebt en welke ervaringen tot deze visie hebben geleid. Hierbij wordt er kritisch gereflecteerd op de eigen ervaringen.</p>	
	<p>Leerlingen Er is zowel door middel van het observatieformulier als door middel van gesprekken aandacht besteed aan de beginsituatie van de leerlingen. Hierop is een typering van de stagegroep als geheel, en de individuele leerlingen daarbinnen, gebaseerd.</p>	
	<p>Onderwijs Het wordt duidelijk welke rol het vak handvaardigheid inneemt binnen de visie, de praktijk en de mogelijkheden van de stageschool. (contextanalyse)</p>	
	<p>Adaptieve aandachtspunten Op basis van het beginsituatieonderzoek zijn heldere adaptieve aandachtspunten geformuleerd die een plek krijgen binnen de lessenserie.</p>	
Lessen opzetten en uitvoeren		
	<p>Creativiteitsontwikkeling Het wordt duidelijk op welke manier er aan de creativiteitsontwikkeling van de leerlingen wordt gewerkt, en welk beoogd effect dit heeft.</p>	
	<p>Beeldende ontwikkeling binnen handvaardigheid Er is een duidelijk verband tussen de lesactiviteiten en de leerlijnen zoals deze zijn te vinden op www.tule.slo.nl. Dit is ook inzichtelijk gemaakt in het portfolio. In andere woorden: de lessen sluiten aan bij het niveau van de doelgroep.</p>	
	<p>Thema Het gekozen thema is op betekenisvolle wijze uitgewerkt en aangeboden.</p>	

	<p>Lessenserie Er is een duidelijk verband tussen, en logische opbouw in, de lesactiviteiten. De ene les is een opstap voor de volgende les.</p>	
	<p>Reggio Emilia, onderzoekend leren, rijke leeromgeving Het is inzichtelijk hoe er gebruik is gemaakt van (aspecten van) het bovengenoemde, en wat het beoogde effect hiervan is.</p>	
	<p>Kunstbeschouwing (Parsons) Tijdens de lesactiviteiten is er aandacht besteed aan het beschouwen van kunst en het reflecteren op werkstukken. Hierbij zijn er vragen aan bod gekomen die aansluiten bij de belevingswereld en het ontwikkelingsniveau van de doelgroep.</p>	
	<p>Adaptieve aandachtspunten Binnen de lesactiviteiten is er, dmv groepsindelingen en aangepaste opdrachten, gewerkt aan de vastgestelde adaptieve aandachtspunten. Het wordt in het portfolio duidelijk hoe dit gedaan is, en welk effect dit had.</p>	
Evaluatie en reflectie		
	<p>Ontwikkeling en vooruitgang leerlingen Door middel van objectief verkregen leerlingengegevens wordt duidelijk welke vooruitgang de kinderen hebben geboekt. In het portfolio wordt duidelijk welke middelen en methoden hier aan hebben bijgedragen.(opbrengstgericht werken)</p>	
	<p>Roelofs De reflectiecirkel van Roelofs is zichtbaar gemaakt. Het is duidelijk in welke mate er is voldaan aan de drie basisbehoeften van de leerlingen/subgroepen: relatie, competentie, autonomie.</p>	
	<p>Theoretische verdieping Er is gereflecteerd op concepten en beroepsidentiteit: -de waarde van de gebruikte methodes en theorieën (literatuur) -de plaats van adaptief handvaardigheidsonderwijs in jouw didactisch repertoire</p>	

Achtergrondinformatie

Kerdoelen Kunstzinnige Oriëntatie

Kerdoel 54

De leerlingen leren beelden, muziek, taal, spel en beweging te gebruiken, om er gevoelens en ervaringen mee uit te drukken en om er mee te communiceren.

Kerdoel 55

De leerlingen leren op eigen werk en dat van anderen te reflecteren.

Kerdoel 56

De leerlingen verwerven enige kennis over en krijgen waardering voor aspecten van cultureel erfgoed.

Het is zeer nuttig om de website www.tule.slo.nl te bezoeken. Hier kun je tussendoelen vinden die aansluiten bij de (nagestreefde) ontwikkeling van kinderen. Niet alleen wordt er een uitgebreide toelichting gegeven bij de leerlijnen door de basisschooljaren heen, er worden ook doorkijkjes gegeven naar praktijkvoorbeelden uit het onderwijs. De website biedt dus concrete richtlijnen bij de vrij algemene kerndoelen.

Afbeelding: uitsnede uit de leerlijn bij kerndoel 54, op de website www.tule.slo.nl.

Michael J. Parsons, *How We Understand Art* (1987)

Het is geen geheim dat de meningen over wat een goed kunstwerk is sterk verschillen. Maar hoe komt het dat het favoriete kunstwerk van de ene persoon door een ander als afschuwelijk kan worden bestempeld? Volgens veel mensen is dit een kwestie van smaak. In zijn boek *How We Understand Art* voegt Michael Parsons hier een andere factor aan toe. Hij brengt de manier waarop wij schilderkunst waarderen in verband met de manier waarop wij kunst begrijpen. In zijn theorie onderscheidt hij vijf verschillende stadia in de ontwikkeling van ons vermogen tot esthetische waardering.

1. associatie

In dit stadium zijn vooral de kleur en het onderwerp belangrijk. Er wordt vaak een intuïtief plezier aan kunst beleefd en in principe is alles leuk en dus goed. Er is geen verschil tussen een esthetisch en een moreel oordeel.

2. voorstelling (schoonheid en realisme)

Representatie wordt gezien als het belangrijkste doel van een schilderij. Een kunstwerk is vooral goed met een mooi onderwerp dat naturalistisch is weergegeven. Vaardigheid en geduld worden gezien als belangrijke eigenschappen van een kunstenaar. De eigen reactie wordt als de logische reactie gezien.

3. expressie

Het weergeven van een gevoel of ervaring wordt als hoofdmotief van de kunstenaar gezien. De intentie van de kunstenaar en beleving van de beschouwer staan centraal. Ook het lelijke en verontrustende kunnen nu gewaardeerd worden. Er is een groot bewustzijn van de eigen beleving van kunst. Het nut van praten over kunst en de mogelijkheid van objectiviteit worden sterk in twijfel getrokken.

4. kunst, betekenis en maatschappij (stijl en vorm)

Er wordt nadruk op de toepassing van het medium gelegd. Ook in de vorm wordt nu betekenis gezien. Door de aandacht op de stijl te vestigen wordt een kunstwerk gezien als een onderdeel van een traditie. Het kunstwerk krijgt een sociaalhistorische context. De visies van anderen kunnen bijdragen aan de eigen ervaring.

5. eigen mening (autonomie)

Niet alleen het kunstwerk wordt ter discussie gesteld. Ook de ideeën en waarden die gehanteerd worden om tot de betekenis van een kunstwerk te komen worden kritisch behandeld. 'Stijl' wordt bijvoorbeeld niet meer als categorie gezien maar als een opzettelijk geformuleerde groepering. In andere woorden: de autoriteit van de traditie is niet langer leidend.

Het is belangrijk om op te merken dat Parsons niet veronderstelt dat mensen altijd vanuit hetzelfde stadium reageren. Een stadium mag opgevat worden als een set van aan elkaar verbonden overtuigingen dat het mogelijk maakt om een oordeel over een kunstwerk te vellen. Iemand die het vermogen heeft om vanuit stadium vier een oordeel te vellen, kan evengoed "gebruik maken" van de ideeën die in stadium twee leidend zijn. Het is echter niet zo dat iedereen de hoogste stadia bereikt. Volgens Parsons zijn het soort kunst waarmee mensen in aanraking komen en de mate waarin zij aangemoedigd worden na te denken over kunst bepalend voor hun ontwikkeling.

DE BRILLEN VAN PARSONS

Als je een les of lesonderdeel kunstbeschouwing bij een handvaardigheidsles gebruikt, pak je dat bij jonge kinderen anders aan dan bij oudere kinderen. Je kiest altijd voor beeldmateriaal dat past bij de leeftijd, de belevingswereld van de betreffende doelgroep. Je kiest voor spannend, uitdagend materiaal, dat vragen en reacties oproept.

Je begint natuurlijk altijd met het goed kijken naar beeldmateriaal en stelt (open)vragen hierover. Laat kinderen vooral veel zelf vertellen en toelichten.

Hier volgt een overzicht van voorbeeldvragen die *geïnspireerd zijn op* de verschillende stadia van Parsons.

1. Associatie

De kijker moet het beeld in verband kunnen brengen met iets uit dagelijkse leven of een herinnering aan een gebeurtenis. Elk beeld (figuratief of non-figuratief) wordt positief gewaardeerd indien het *herkenning* mogelijk maakt. De mening van anderen speelt nog geen rol.

Vragen:

- Wat zie je hier? (laat alles opnoemen tot in detail)
- Heb je dit wel eens eerder gezien, waar? (vraag door: hoe, wat, waar?)
- Waar moet je aan denken als je dit ziet? (bv aan een vakantie, iets wat bij je oma in huis staat)
- Heb je wel eens zoiets gedroomd?
- Wat vind je hiervan? Leuk, grappig, vreemd, mooi, lelijk?
- Kun je zeggen waarom?

2. Voorstelling (schoonheid en realisme)

Het kan belangrijk zijn dat het beeld iets *voorstelt*

2a Schematisch realisme

Het beeld moet alle kenmerkende onderdelen van het onderwerp tonen.

(voorbeeld: oren, neus, ogen in een kubistisch portret)

2b Fotografisch realisme

Een beeld wordt vooral gewaardeerd als het *foto-realistisch* is. De beschouwer vindt het mooier naarmate de voorstelling aangenaam is en lelijker als de inhoud wrevel opwekt. Schoonheid en lelijkheid horen nog bij de dingen zelf, er is geen verschil tussen een esthetisch en een moraal oordeel. De mening van anderen speelt wel een rol. Dat iemand een andere mening kan hebben, wordt over het algemeen niet begrepen.

Vragen:

- Wat stelt dit voor, wat zie je hier?
- Noem alle onderdelen op die je herkent en kunt benoemen.
- Is het net echt of toch meer fantasie?
- Hoe zie je dat?
- Vind je het mooi of lelijk? Waarom?
- Denk je dat iedereen hetzelfde mooi vindt?

3 Expressie

De betekenis van het beeld, de *bedoeling* van de maker, speelt de hoofdrol. De mate waarin de kunstenaar gevoelens en ideeën kan overbrengen en opwekken is bepalend voor de positieve waardering van het beeld. Originaliteit wordt zeer gewaardeerd. Fotografisch realisme kan worden gezien als een minpunt omdat dit niet getuigt van oorspronkelijke vormgeving.

De afwijkende mening van de ander wordt geaccepteerd en gerespecteerd.

Vragen:

- Wat zou dit beeld betekenen, waarom?
- Waarom zou de kunstenaar dit gemaakt hebben?
- Vind je dit bijzonder of origineel? Waarom?
- Vind je dit mooi of lelijk? Waarom?
- Vindt iedereen in jouw groep dit mooi of bijzonder?
- Wat vind je ervan als iemand anders een heel andere mening heeft? Waarom?

4. Kunst, betekenis en maatschappij (stijl en vorm)

Je kunt met andere beschouwers informatie en meningen uitwisselen. Kunstkritiek kan zinvol blijken als het leidt naar beter zien en vollediger begrijpen van het beeld. Dit is het eerste stadium waarin duidelijk wordt dat er wat te leren valt.

Vragen:

- Wat zou de kunstenaar willen vertellen met dit beeld?
- Zit er een speciaal idee achter, een boodschap?
- Zie je zoiets ook wel eens uitgebeeld in de krant of op TV of op reclameborden?
- Heeft het iets met de actualiteit of politiek te maken?
- Zit hier een heel eigen mening achter? Ben je het hiermee eens of juist niet?

5 Eigen mening

De beschouwer beseft dat zij als individu een waardeoordeel kan vellen dat gebaseerd is op eigen inzicht en smaak. Ze weet dat gangbare meningen over kunst betrekkelijk zijn omdat ze gebonden zijn aan een groep, cultuur of tijd. Om de eigen, individuele opvatting te kunnen rechtvaardigen en ter discussie te kunnen stellen moet die voortdurend worden getoetst.

Vragen:

- Kun je je voorstellen dat je nu iets mooi vindt dat je een paar jaar geleden nog niet mooi vond? Leg uit hoe dat komt.
- Hoe spelen mode, trends, populaire opvattingen of politieke idealen of culturele achtergronden een rol?
- Kunnen deze ideeën ook weer veranderen? Hoe komt dat?
- Kun je hierover discussiëren met anderen? Kan jouw mening hierdoor veranderen?

Literatuur

-Ben Schasfoort, *Beeldonderwijs en didactiek*, 2012, p. 52-56

-Michael J. Parsons en H. Gene Blocker, *Aesthetics and education*, 1993

-Michael J. Parsons, *How we understand art; A cognitive developmental account of aesthetic experience*, 1987

Reggio emilia: De honderd talen

Zeker, de honderd is er

Het kind
bestaat uit honderd
Het kind heeft
honderd talen
honderd handen
honderd gedachten
honderd manieren van denken
spelen en praten.

Honderd alsmaar honderd
manieren van luisteren
verbazen, liefhebben
honderd vreugdes
om te zingen en begrijpen
honderd werelden
om te ontdekken
honderd werelden
om uit te vinden
honderd werelden
om te dromen.

Het kind heeft honderd talen
en nog eens honderd honderd honderd
maar ze stelen er negenennegentig

De school en de cultuur
scheiden het hoofd van het lichaam.

Ze zeggen hem:
te denken zonder handen
te doen zonder hoofd
te luisteren en niet te praten
te begrijpen zonder vreugde
lief te hebben en zich te verbazen
alleen met Pasen en met Kerstmis.

Ze zeggen hem:
ik geef je de al ontdekte wereld
en van de honderd
stelen ze er negenennegentig.

Ze zeggen hem:
dat spel en werk
realiteit en fantasie
wetenschap en verbeelding
hemel en aarde
verstand en droom
dingen zijn
die niet bij elkaar horen.
Kortom, ze zeggen hem
dat de honderd er niet is.

Het kind zegt:
Zeker, de honderd is er

-Loris Malaguzzi

de 100 talen van jonge kinderen

Reggio Emilia.

een korte introductie.

In het Noord - Italiaanse plaatsje Reggio Emilia dicht bij Parma worden de jonge kinderen vooral uitgedaagd om binnen bepaalde thema's beeldend te werken.

Loris Malaguzzi de peetvader van Reggio Emilia, raakte na de oorlog nauw betrokken bij het onderwijs in Reggio. Hij verdiepte zich in vele pedagogische visies, maar vond er niet één die helemaal aansloot op het onderwijs aan het jonge kind.

Geïnspireerd door verschillende visies gecombineerd met zijn eigen ideeën en de praktijk, ontwikkelde hij de pedagogiek van Reggio Emilia.

In deze pedagogiek ligt de nadruk op: "wat kinderen kunnen en zijn"

de Reggio Emilia Approach

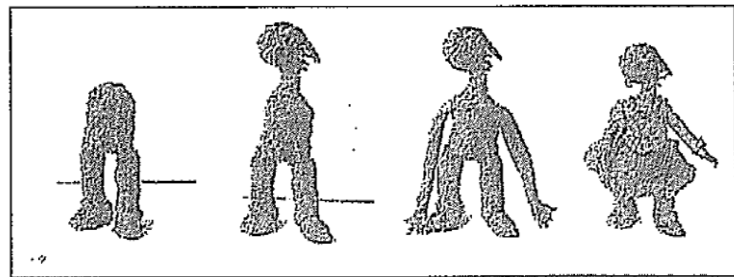
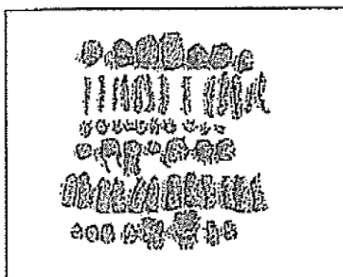
Loris Malaguzzi, formuleerde; (zie het gedicht 'de honderd talen')

'Het kind heeft honderd werelden om te ontdekken, honderd werelden om uit te vinden, honderd werelden om te dromen. Het kind heeft honderd talen – en nog eens honderd honderd – maar de school en de samenleving stelen er negenennegentig.'

Jonge kinderen drukken zich op verschillende manieren uit, waarbij goed naar ze moet worden geluisterd en gekeken om de eigenlijke intenties te achterhalen.

De Reggio Emilia aanpak kenmerkt zich erin dat de wereld niet wordt versimpeld aangeboden. Niet wordt aangeboden volgens een van tevoren vastgesteld methode. De kinderen treden de wereld als geheel tegemoet en zijn in staat er een persoonlijke essentie in te ontdekken. Binnen deze aanpak hangt alles met alles samen.

In ieder probleemoplossend proces kan worden gestuurd door te interveniëren, maar bij de Reggio Emilia approach krijgen de kinderen de tijd, om de problemen die zich voordoen te herkennen en zelf oplossingen aan te dragen. Groot is dan het overwinningsgevoel als een probleem met vallen en opstaan tot een goed einde is gebracht. Ook de omgeving waarin gewerkt wordt is van eminent belang. Deze moet zo zijn ingericht dat alles mogelijk zou moeten zijn. De omgeving moet uitnodigen en verbazing oproepen.

Kenmerkend voor de aanpak van Reggio is dat niet alleen leid (st)ers verantwoordelijk zijn voor de vorming van de kinderen. Naast de 'normale' groepsleiding is er een aantal andere disciplines actief. Daarbij zijn een kunstenaar (atelierista) en een pedagoog (pedagogista) de meest aansprekende.

Kinderen moeten het beste uit zichzelf uitdrukken, daarom experimenteren en onderzoeken. Het gaat om de verbeelding en het uitdrukken, steeds in relatie met andere kinderen en in de voortdurende reflectie met het onderwerp. d.m.v. vragen en het kind laten vertellen over het gemaakte werkstuk krijgt het jonge kind zicht op z'n omgeving.

de creativiteit

Loris Malaguzzi, de peetvader van Reggio Emilia, omschreef creativiteit als volgt:

- creativiteit is geen te onderscheiden geestelijk vermogen dat slechts enkelen bezitten. Het is een kenmerk van onze manier van kennen en kennis vergaren.
- creativiteit komt voort uit verschillende bronnen.
- creativiteit is iets persoonlijks, een persoonlijk proces dat wordt gestructureerd door de omgeving waarin het plaatsvindt.
- creativiteit veronderstelt vrijheid, creativiteit heeft te maken met het losmaken vanuit het vastgestelde, vanuit de middenweg, vanuit de middelmaat.
- creativiteit is ongemakkelijk, niet te reguleren, onvoorspelbaar, niet a-priori gericht op een eindproduct, kent geen vaste ordening.
- creativiteit is in een leven ondenkbaar, het is een niet te scheiden aspect van het mens – zijn.

de metafoor

De metafoor is een sleutelbegrip in de aanpak van Reggio.

Daarmee doelen zij op het idee van 'transformaties'. Het omzetten van idee in vorm. Het construeren van werkelijkheden is een basisvoorwaarde voor een creatief proces. Daarin kan men honderd talen spreken.

Daarnaast is een voorwaarde: **verbazing**. Zonder je te verbazen over de wereld waarin je leeft, om wat er om je heen gebeurt, wat je tegenkomt, komt een creatief proces niet op gang. Tijdens het werken doen kinderen veel onderzoek. Met als gevolg veel vragen en als resultaat veel verschillende oplossingen op die vragen. Iedere eigen oplossing is in feite een nieuw model van de werkelijkheid.

In de nabespreking waarin de oplossingen op de eigen vragen centraal staan, leert men iets kennen van het proces dat gevolgd is om tot dat resultaat te komen. Door het proces samen te vatten: **synthese of definities**, wordt dat proces in feite nog eens herhaald, in verbale vorm.

Hierdoor gaat het proces en de oplossing van het gestelde probleem een bruikbaar geheel vormen dat later nog eens kan worden ingezet.

Er is een voortdurende interactie tussen de kinderen en de leerkrachten, door te luisteren naar kinderen van hen te leren en te documenteren wat kinderen zeggen en doen tijdens een opdracht.

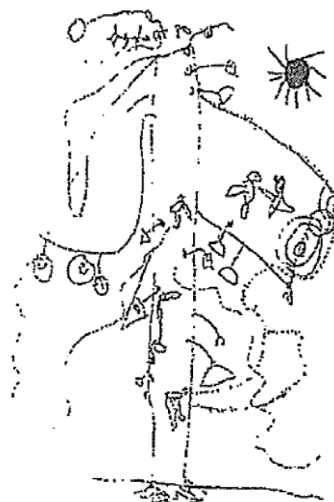
het kind bestaat uit honderd...elk kind heeft honderd talen.....

1. een interactie tussen kinderen, leerkracht en werkelijkheden.
2. werken aan het weergeven van de werkelijkheid als een subjectief traject in voortdurend herhalen van de begrippen, zodat ze structuur krijgen:

ik besta, door wat ik weet

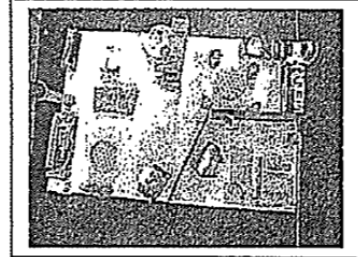
3. de werkelijkheid en de kennis van deze werkelijkheid bouwen zich samen op.

tijd en kind zijn samen het proces

hoe wordt er gewerkt.

- in onderwerpen die het hele jaar gebruikt kunnen worden.
b.v. blad van de boom; het gezicht; patronen / texturen; beweging / schaduw.
- omgevingseducatie met verrassende aanpak:
de eigen vertrouwde omgeving als uitgangspunt en daar gerichte vragen overstellen, die kinderen kunnen verrassen.

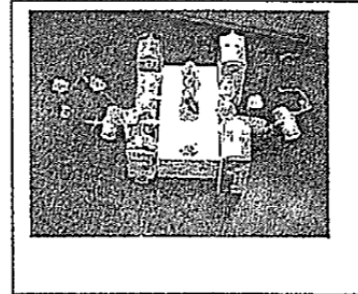

hiervoor heb je nodig

- een klimaat om goed in te werken, een rijke leeromgeving
- experimenteren, vanuit eigen intuïtie, de kracht van de creativiteit.
- het kind heeft alle instrumenten om z'n wereld te ontdekken en moet daarmee op onderzoek en experimenteren.
- kinderen hebben daarbij een intensieve behoefte aan communicatie om zich uit te drukken en te ontvangen, maar ook om te geven, betekenis te geven, gevoelens te tonen.

t.a.v. de eigen houding

- bereid om nieuwsgierig te luisteren en te leren, niet horen wat je al weet.
- geen vorm van interpretatie noch van zien
- op zoek naar wat de kinderen aangeven.
- leren van de kinderen, werken met kinderen moet niet van tevoren bepaald zijn.
- steeds in gesprek met de kinderen 'hoe het verder moet', door te samen te vatten en te observeren.
- observeren door een verslag vast te leggen van het proces en de bevindingen gedaan door de kinderen. Documenteren door foto of video om in te zetten voor en volgend proces.

thema uitwerken voor het jonge kind volgens Reggio Emilia.

Stap 1. Vaststellen van het thema

- b.v. werken aan het thema 'bomen en groeien'.
- werken aan het thema 'voorjaar, licht, kleuren'.
- werken aan het thema 'wonen in de straat, in de stad'.
- werken aan het thema 'groeien van jong naar oud'.

Stap 2. In gesprek met de kinderen (in een klein groepje),

- opzoek naar de verschillen in denken en de verschijningsvormen van het thema.
- Een onderzoek naar de meningen.

Stap 3. Het verbeelden van het probleem, door middel van vragen stellen.

Stap 4. Materialen onderzoek, het inoefenen van beelden en vaardigheden.

Stap 5. Welke hulp is er eventueel nodig? Hoe wordt er gedocumenteerd?

Zorg voor een warm klimaat, waarin alle beeldende middelen ook die van taal, drama en muziek kunnen worden gebruikt.

Verslaggeving.

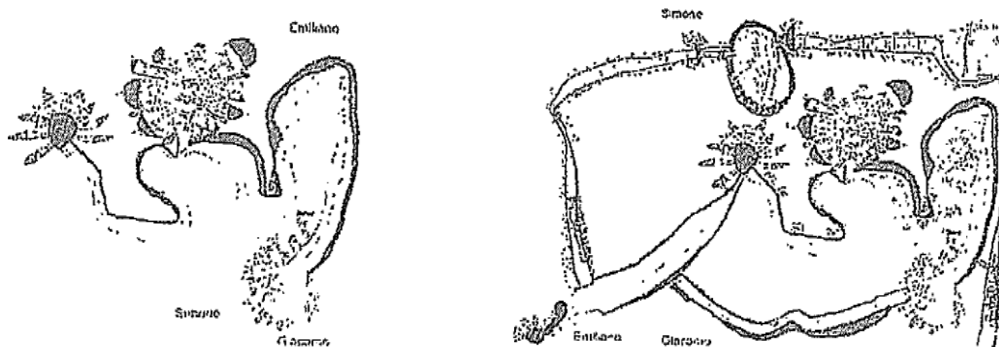
Beschrijf de stappen en verzamel de opmerkingen en documentatie, die het proces vastleggen.

de stad.

wat is de stad?
heeft de stad een schaduw?
kan de stad geluid maken?
slaapt de stad?
ruikt de stad?
welke beweging maakt de stad?

diverse lagen van de stad kunnen aan de orde komen:
de stad als complexiteit.
de stad en de topografische bewegingen.
de stad en de beelden in de stad.

- open vragen in termen van het kind.
- praten in kleine groepjes van 3.
- door er zelf over te praten wordt het denken opgang gebracht

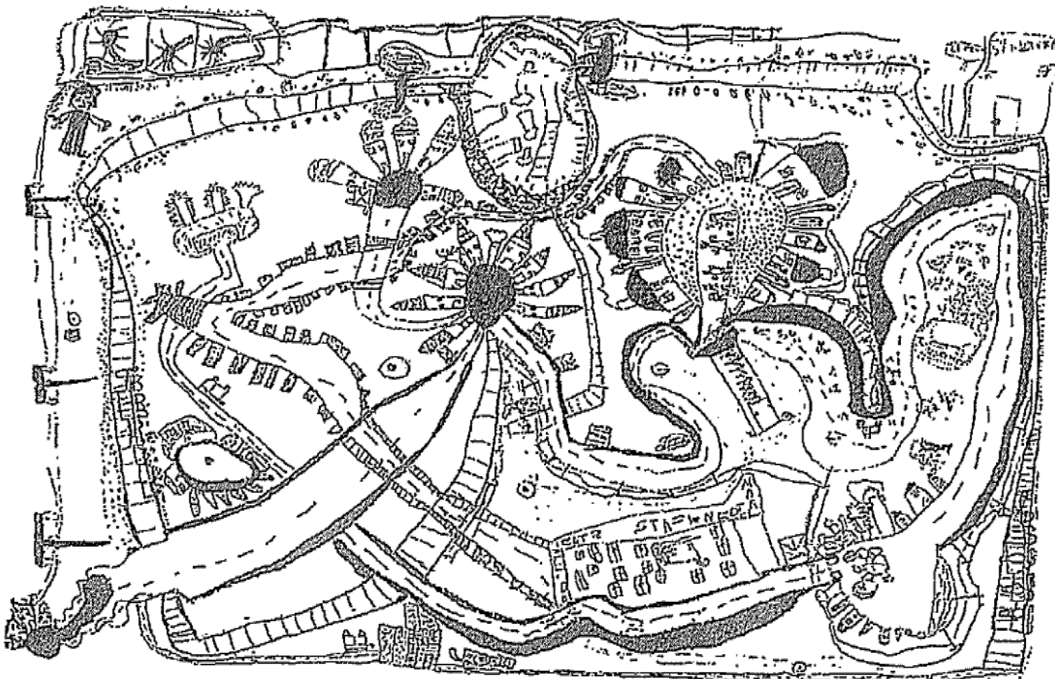
De stad van de jongens.

In het atelier zijn 3 vijf jarigen jongens aan tafel bezig bij een groot tekenblad. Hun opdracht is om samen een stad te tekenen..

De onderwijzer vraagt of ze nog willen luisteren naar hun gesprek enkele dagen geleden en opnieuw willen kijken naar hun tekeningen die ieder van hen gemaakt heeft.

De jongens besluiten om om te kiezen voor het gerote tekenpapier, omdat een stad ook heel groot is.

uit; "making learning visible" uitgave Reggio Children

The boys' city

een voorbeeld van werken met materialen

Introductie

Jonge kinderen vinden in het werken met materiaal een grote uitdaging. Het werken met materiaal en techniek kan een opstart zijn voor het spel bij jonge kinderen en leiden tot het maken van eigen concept van hun wereld.

Reggio Emilia.

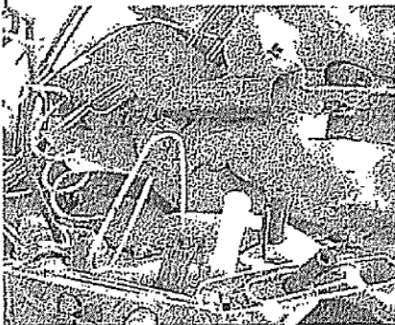
Bij de Reggio approach zie je (beeldkolom 'klei') dat kinderen beginnen met een eenvoudige handeling in het materiaal en wanneer deze is inge oefend kunnen de kinderen allerlei vormen maken die binnen hun eigen concept passen. Je moet kinderen dus mogelijkheden aanreiken om tot modelleren te komen.

Het rollen van slangetjes geeft mogelijkheden tot het vormen van mensen, dieren en stapelvormen, waar weer in getekend kan worden en alle mogelijke dingetjes in kunnen worden gedrukt.

De kinderen krijgen hiermee de ruimte zich uit te drukken in hun eigen taal.

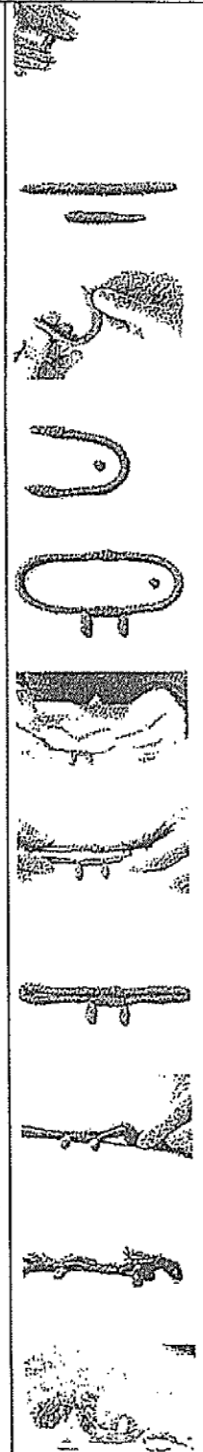
Door goed te kijken en te luisteren, krijgen we inzicht in hun bedoelingen.

Tijdens het werken met de kinderen kunnen opmerkingen van de kinderen en de voortgang van het proces op papier worden bijgehouden om het werk van het kind en de uitdrukking die het kind bedoelt goed te kunnen volgen.

een rijke ontwikkelomgeving

Kinderen werken met verschillende materialen in een rijke ontwikkelomgeving. Jonge kinderen beginnen te werken, ze benoemen het onderwerp, "laten we grote mensen maken" nu wordt het materiaal aangevuld met plakband, andere doosjes, stokjes, gekleurde papierstroken en golfkarton om de jonge kinderen de kans te geven, grote mensen te maken. Hierna kan het concept beginnen door grote stukken karton, en autootjes zo ontstaat b.v. en verkeerssituatie altijd met de verhalen van de kinderen erbij.

Bovendien kenmerkt de aanpak van Reggio zich erin dat de wereld niet wordt versimpeld en aangeboden in brokjes die één voor één worden aangeboden volgens een van tevoren vastgesteld methode. Dat maakt het er niet eenvoudiger op, maar maakt wel dat de kinderen leren om de wereld als geheel tegemoet te treden en in staat zijn er een persoonlijke essentie in te ontdekken.

In deze aanpak van Reggio hangt alles met alles samen, een holistische benadering, **Wachten** en geduld vormen een belangrijk principe.

In ieder probleemoplossend proces immers kan worden gestuurd door te interveniëren. Daarbij moet de leerkracht niet te snel zijn. De kinderen moeten echt de kans krijgen, de tijd hebben, om de problemen die zich voordoen te herkennen en te leren oplossen. Opvallend is dan het overwinningsgevoel als een probleem met vallen en opstaan tot een goed einde is gebracht. Ook de **omgeving** waarin gewerkt wordt is van eminent belang. En dat geldt zowel voor de omgeving waarin de kinderen werken als voor de omgeving waarin de school staat. Deze moet zodanig ingericht zijn dat alles altijd mogelijk zou kunnen zijn. De omgeving moet verbazing oproepen.

Wat is er in de praktijk van het Nederlandse onderwijs na een aantal jaren terug te vinden van deze aandacht?

Openbare school de Kraal in Amsterdam is al jarenlang overtuigd van het belang van de kunsten voor de ontwikkeling van kinderen. Zij waren dan ook een van de eerste Kunstmagneetscholen: een basisschool die nadrukkelijk kunst in het programma opneemt.

Zoals in de schoolgids staat: *'de kunstvakken helpen de kinderen bij het verkrijgen van onder meer zelfvertrouwen, concentratievermogen en leerplezier. Deze drie eigenschappen steunen het kind bij het leren van de 'gewone' vakken'.*

Kinderen leren van elkaar. In de ideeën van Reggio zijn de kinderen ook de eerste pedagoog. Zij leren het meeste van elkaar. In een omgeving waar volwassenen (de tweede pedagoog) het mogelijk maken je te ontwikkelen. In een voortdurende dialoog met de omgeving (derde pedagoog) waarin je leeft.

Er is al veel gepubliceerd over de Reggio Emilia Approach, maar niet zoveel over de rol van de ouders binnen het onderwijs in deze benadering.

Een van de uitgangspunten in Reggio is dat ouders zich deel van de school mogen (liever gezegd: moeten) voelen. Men gaat ervan uit dat de groepscommunicatie van ouders onderling ook nodig is voor een goede school.

WERKEN MET MATERIAAL BIJ JONGE KINDEREN.

Introductie

Jonge kinderen vinden in het werken met materiaal een grote uitdaging. Als je een opdracht met het jonge kind doet, blijven ze spelen met het materiaal en komt ervan de uiteindelijke opdracht niet veel terecht. In aansluiting op het OWP, ruimtelijke oriëntatie zou je bij materiaal een opbouw of sequentie kunnen maken.

Reggio Emilia.

Een onderwijssysteem dat vooral gericht is op jonge kinderen, peuterspeelzaal en groep 1 en 2. In het Italiaanse plaatsje Reggio Emilia worden de jonge kinderen vooral uitgedaagd om binnen bepaalde thema's met veel materiaal te werken in een opbouw. Het idee erbij is dat jonge kinderen zich op verschillende manieren uitdrukken, waarbij je goed naar ze moet luisteren en kijken om te weten wat de bedoeling is. Ze gaan zelfs zover dat tijdens het werken met de kinderen, opmerkingen en de voortgang van het proces op papier worden bijgehouden om het werk van het kind en de uitdrukking die het kind bedoelt goed te kunnen volgen.

bijvoorbeeld. zie beeldlijn Reggio Emilia.

Ga als volgt te werk :

1. maak groepjes van 4 / 5.
 2. een persoon van de groep noteert wat er gezegd wordt over het onderwerp en het werken n.a.v. het onderwerp.
 3. er kan gezamenlijk een onderwerp worden vastgesteld en hierover kunnen vragen worden gesteld.
- b.v. Heeft een boom een vader een een moeder.?

vergelijk de vragen over de stad.

wat is de stad?
heeft de stad een schaduw?
kan de stad geluid maken?
slaapt de stad?
ruikt de stad?
welke beweging maakt de stad?

diverse lagen van de stad kunnen aan de orde komen:
de stad als complexiteit.
de stad en de topografische bewegingen.
de stad en de beelden in de stad.

open vragen in termen van het kind.

praten in kleine groepjes van 3.

door erzelf over te praten wordt het denken opgang gebracht

vragen naar definities

Groevormen van bomen gemaakt door kinderen.
Gebouwd vanuit het maken van slangetjes klei.

werken met klei.

Om jonge kinderen constructief met klei te laten werken is het nodig om een zekere opbouw aan te bieden. In dit geval werken de kinderen met slangetjesklei. Ze rollen slangetjes en bouwen daarvan mensvormen, die zitten (zie foto) of beestvormen, waarbij wel gekeken wordt naar de beesten via foto's of in werkelijkheid. Kinderen kunnen ook samenwerken aan een object b.v. een vaas, potvorm of een mensvorm, van. Deze versieren ze weer met stukjes glas, stokjes, plastic enz. Opdracht maak een keuze uit de volgende mogelijkheden:

1. het maken van eenvoudige vormen in klei:

slangetjes, dikte van de hand of de vinger.
(zie Beeldlijn, vorige pagina.)

onderwerpen b.v.

- mensen die staan te wachten.
- mensen die in een stoel zitten
- vogels die vliegen
- een engel

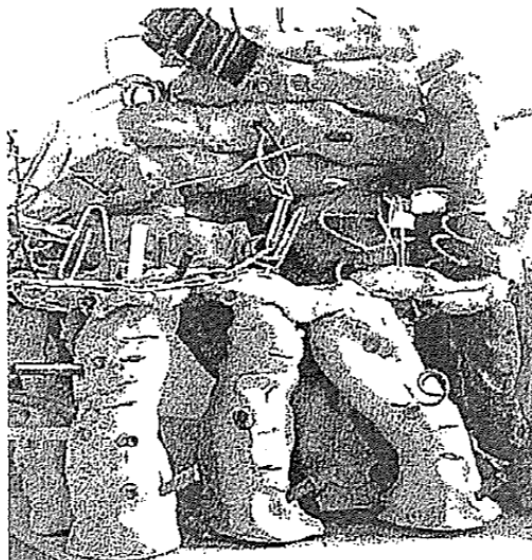
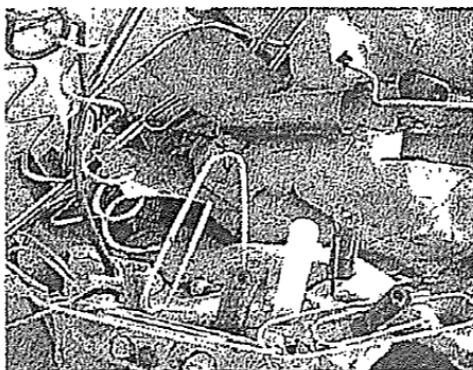
Als je ander materiaal nodig hebt om je onderwerp uit te werken kan dat in overleg met de docent

2. weer slangetjes maken maar nu samenbouwen aan 1 werkstuk.

b.v. een grote beest, monster, vaas- diervorm.
eventueel versieren met bijzondere dingen,
als, stukjes zilverpapier, glas, spiegel,
blik, steen, takjes.

detail van grote vorm.

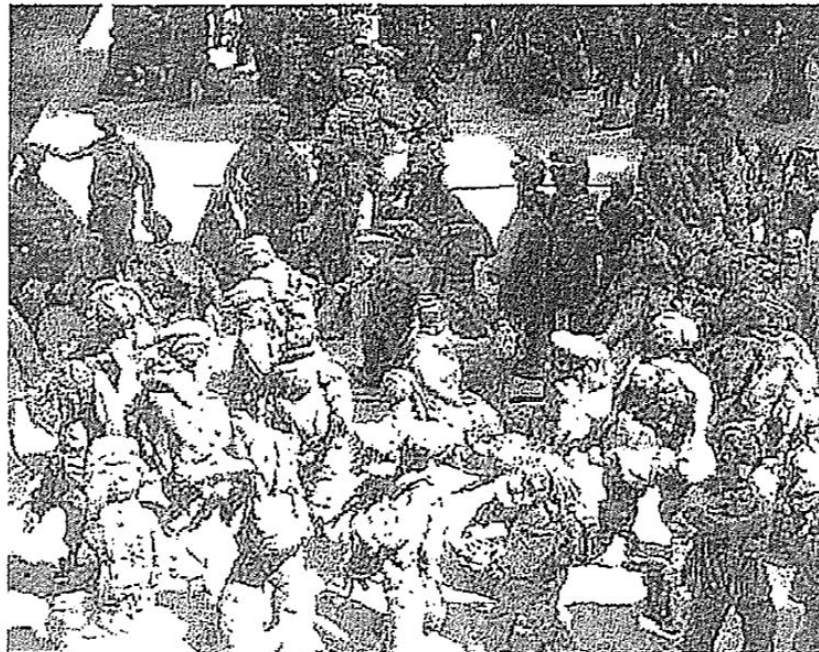
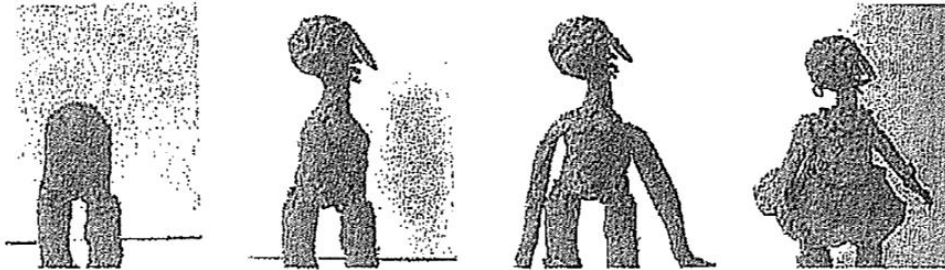
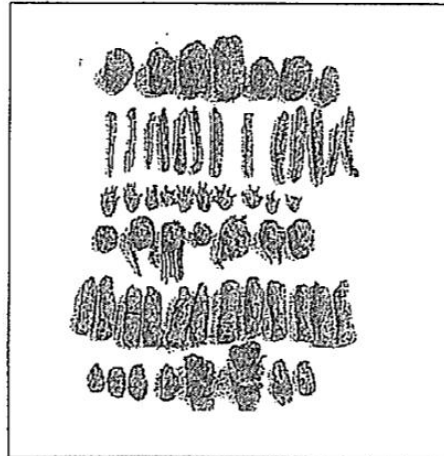

3. een stap moeilijker is het maken van mensfiguren.

Eerst worden verschillende onderdelen gemaakt van het figuur. Die worden later aan elkaar gezet. Het voordeel is dat je met de kinderen samen goed kan kijken naar de verschillende onderdelen. Hoe ziet een hand eruit, wat is er aan te zien?

Deze laatste opdracht is van de 3 genoemde opdrachten het moeilijkst, omdat er meer concentratie wordt gevraagd van de kinderen.

De bedoeling is om het samen met een groepje kinderen te doen, terwijl iemand erbij zit, die vragen stelt en het proces dat de kinderen meemaakt vastlegt.

Ontwikkelingskenmerken

Uit:Taal van het kind:Liene Heemstra

3-6 jaar

Fysiek

- bewustzijn, wie ben ik?
- zintuiglijk onderzoek
- fantasiespelletjes

Motorisch

- oog-hand coördinatie
- waarneming in een motorisch patroon zetten
- waarnemen Van globaal naar gedetailleerd
- vooral meisjes ontwikkelen de fijne motoriek

Emotioneel

- fantasiespel om de werkelijkheid een plaats te geven, via de fantasie aanspreekbaar
- menselijke eigenschappen aan dingen toekennen, sprookjesfiguren
- verbeelding en voorstelling
- op zichzelf gericht

Identiteit

- eigen willetje, eigen ik
- handelingen herhalen om te oefenen
- ontdekken, zelf willen doen
- zelfstandig willen zijn, eigen keuzes
- jongens: actief, bewegen, competitie, moeilijk inleven in elkaar
- meisjes: rustiger, sociaal naar elkaar, inlevingsvermogen
- jongens: belangstelling voor functie (wat kun je met klei doen?)
- meisjes: belangstelling voor esthetiek(Wat kun je maken van klei?)

Cognitief

- handelingen herhalen, zintuigen
- nieuwe woorden, zinnen, communicatiemogelijkheden
- voorlezen, versjes, klankspelletjes
- ruimtegevoel ,het begrip tijd is nog moeilijk

sociaal

- egocentrisch, vanuit zichzelf reageren
- opgaan in eigen spel
- vriendschap, contact met andere kinderen

Moreel

- gewetensvorming
- iets is goed of fout, nog niet veel nuances
- gevoelig voor straf en beloning

Ontwikkelingsgericht onderwijs: werken we met Basisontwikkeling (onderbouw)

Basisontwikkeling is een werkplan voor de onderbouw (4-8 jarigen), gebaseerd op principes van Ontwikkelingsgericht Onderwijs

Betekenisvolle en ontwikkelingsbevorderende activiteiten vormen de kern van de praktijk in de onderbouw: spel- en constructieve activiteiten, gesprekken, lees-schrijf- en reken-wiskunde activiteiten. Het aandeel van de leerkracht zorgt ervoor dat kinderen door middel van deze activiteiten verder komen in hun ontwikkeling. De pedagogische interacties en de ontwikkelingsgerichte didactiek zijn daarmee de spil van Basisontwikkeling. Deze rol van de leerkracht wordt verder ondersteund door een handelingsgericht observatie- en evaluatiesysteem.

Uit: boek basisontwikkeling in de onderbouw /Frea Janssen-Vos

Onderbouwing:

Boek: beeldonderwijs en didactiek / Ben Schasfoort / 1999

Reader: Handvaardigheid als procesmethodiek en AOK 3.2.4

Basisontwikkeling in de onderbouw / Frea Janssen - Vos.

www.beeldendonderwijs.nl

Basisontwikkeling is op mijn lijf geschreven en ik heb veel geluk gehad om op deze school goede ervaringen op te doen!!

Als kinderen de basisschool binnen komen, zijn er door allerlei externe oorzaken vaak verschillen in ontwikkeling en ook het tempo in ontwikkeling is niet bij alle kinderen gelijk. Je moet de ontwikkeling van het kind niet forceren, maar je hoeft het kind ook niet aan zijn lot over te laten.

Wat jonge kinderen aan activiteiten ontplooiën, activeert een deel van het ontwikkelingsproces. Het spel - en ontwikkelingsmateriaal en de uitnodigingen tot beeldend vormgeven moeten op die ontwikkeling gericht zijn en aan die ontwikkeling aangepast. Kinderen in het eerste jaar van de basisschool spelen anders en met ander materiaal, dan kinderen uit groep 4, die weer anders spelen dan leerlingen uit groep 7.

De activiteiten met jonge kinderen noemt men ontwikkelingsgericht onderwijs. Ontwikkelingsgericht onderwijs maakt gebruik van ontwikkelingsmateriaal.

In plaats over leerdoelen te spreken heb je het over ontwikkelingsdoelen. Onderwijs aan jonge kinderen wordt ook wel ervaringsgericht genoemd. Daarmee brengt men tot uitdrukking dat ervaringen uitgangspunt van onderwijs zijn:

- Uitgaan van de ontwikkeling van het kind;
- Rijke ervaringsmogelijkheden bieden;
- Hulp geven aan bewustwording van de ervaringen van de kinderen.

4. Samenvatting literatuur.

Hieronder een samenvatting uit het boek: Beeldonderwijs en didactiek van Ben Schasfoort.

4.1 Hoe ontwikkel je creativiteit?

Creativiteit is een breed begrip; iedereen verstaat er wat anders onder. Voor mij was dit een interessant onderwerp om door middel van vakkundig handvaardigheid hier meer over te weten te komen en wat ik daar in de toekomst mee kan doen.

Ik roep altijd: fantasie en creativiteit; koester deze eigenschappen en ontwikkel zelf!

Gelukkig hoort het bevorderen van creativiteit bij de algemene pedagogische doelstellingen van het onderwijs. Dit betekent dat het thuis hoort in alle vakken/vormingsgebieden; de scheiding tussen creatieve vakken en andere vakken is achterhaald. Handvaardigheid heeft door zijn typische structuur en uitgangspunten wel veel gelegenheid creativiteit te bevorderen.

Mijn mening betreft rol van de leerkracht: Creativiteit begint bij de leerkracht zelf!!

4.2 Vijf vormen van creativiteit:

In navolging van Taylor (1964) onderscheiden we vijf vormen van creativiteit:

- Creativiteit van het uiten
- Creativiteit van het produceren;
- Creativiteit van het ontdekken;
- Creativiteit van het vernieuwen;
- Creativiteit van het scheppen

Drie van de vijf vormen beschrijf ik kort hieronder: (scheppen en onderzoeken komen niet voor in de doelstellingen van het basisonderwijs)

4.3 Creativiteit van het uiten.

Als je wilt dat leerlingen zich uiten, moet je ervoor zorgen dat ze zich willen uiten. Uiten is: maken. Uiten is het omzetten van een gedachte, een idee, een beeld in een waarneembare vorm; een zin, een gebaar, een beeld. DE creativiteit die iemand zover brengt dat hij zich uit, is creativiteit op basisniveau. Dat is iets anders dan creativiteit op laag niveau. Het basisniveau van creativiteit is onontbeerlijk voor andere vormen van creativiteit. De leerling moet beslist willen maken, zich willen uiten, willen doen, anders is er helemaal niets mee te beginnen. Je moet de leerling dus in elk geval eerst zover zien te krijgen dat hij iets wil doen, dat hij zin heeft (niet ongenegen is) creatief te zijn, ook als het wat lastiger wordt.

Je moet leerlingen motiveren, een sfeer scheppen waarin ze zich gemakkelijk en spontaan uiten. Iets maken begint met iets willen maken.

Zelfs als kinderen van nature leergierig zijn, moet je beseffen dat die boog van leergierigheid niet altijd gespannen kan zijn. Ga er maar van uit dat je kinderen in het algemeen moet motiveren om iets van ze gedaan te krijgen, om ze tot iets te bewegen, om ze iets bepaalds te laten doen, maken, creëren. Soms kost het moeite een leerling zover te krijgen. Beschouw dat als een uitdaging. Waar is onderwijs anders voor?

Als je een leerling ook maar een klein stapje verder hebt gekregen op de weg van het bezig willen zijn, het zich willen uiten, heb je een begin gemaakt met het ontwikkelen van creativiteit.

Bij expressie gaat het om het doen. Elke vorm van uiten valt eronder, dus ook bewegen en muziek maken. De mate van creativiteit, het niveau, wordt bij expressie gemeten aan de intensiteit, hevigheid, concentratie. Het uiten zelf is waar het om gaat. Het product doet er niet toe. Vrij en onafhankelijk is men creatief.

Uiten is de eerste voorwaarde voor elke andere vorm van creativiteit m.a.w. als de eerste vorm van creativiteit slecht ontwikkeld is, kun je de rest ook wel vergeten.

Geef leerlingen daarom die kans tot uiten, merk op dat ze ermee bezig zijn, tolereer het, stimuleer het. Leer ze durven, laat ze plezier hebben in het uiten, leer ze respect hebben voor andermans uitingen.

Het uiten als vorm van creatief gedrag kun je aanmoedigen door in de klas een sfeer te scheppen die dat bevordert. Zorg voor een klimaat waarin leerlingen zich veilig voelen. Sta open voor gewone en ongewone ideeën. Je kunt zelfs openstaan voor ongewoon gedrag van je leerlingen. Durf zelf ook ongewoon te doen. Wees in ieder geval geen starre, autoritaire, saaie docent.

4.4 Creativiteit van het produceren.

Toen docenten zich gingen buigen over de resultaten van de uitingen van hun leerlingen, toen ze de producten van expressie gingen evalueren, zagen ze dat er veel verschil was tussen wat de ene uiting voortbracht en de andere en ze ontdekten dat je een volkomen vrije uiting kunt bijschaven door een opmerking, een suggestie, een oefening. Ze gingen zich (weer) bemoeien met wat er gemaakt werd en hoe dat tot stand kwam, met het product en met het proces dat tot een product leidde. Door een dergelijke bemoeienis wordt de vrijheid (niet de hevigheid of de intensiteit) van het uiten dus op twee fronten aan banden gelegd. Door de manier waarop het product tot stand komt (het proces) meer te structureren en door eisen te stellen aan het product zelf. Als de manier waarop het product tot stand komt, de wijze waarop leerlingen bezig zijn, beoordeelt ben je bezig met *procesevaluatie*. Het beoordelen van de resultaten van het uiten noemen we *productevaluatie*.

4.5 Het proces bij het produceren: probleemoplossend handelen.

Je kunt processen bij tekenen en handvaardigheid zo beïnvloeden dat je uitstekende producten van je leerlingen krijgt. Een docent zou bijvoorbeeld gebruik kunnen maken van geprogrammeerde instructie met een hoge graad van geslotenheid. Creativiteit is dan nauwelijks nodig. De leerlingen voeren precies uit wat ze stap voor stap krijgen voorgeschoteld.

Praktijkervaring: je komt het nog dikwijls tegen; werkjes die zo gemaakt moeten worden zoals de leerkracht dat zegt en voor doet. Ook in een kleuterklas, gelegen naast 'mijn' klas: aan de waslijnen (die veel te hoog hangen, om als kleuter je eigen werk te bewonderen en die van je klasgenoten) hangen bijna identieke plak en vouwwerkjes. Ziet er voor menigeen 'mooi' uit, maar er valt geen creativiteit te ontdekken !!
--

Het proces heeft een lagere graad van creativiteit naarmate de instructie meer gesloten is. Geprogrammeerde instructie kan ook instructie zijn waarin de leerling de mogelijkheid heeft om zelf beslissingen te nemen. Zo'n meer open geprogrammeerde instructie biedt de leerling mogelijkheden tot een meer creatief proces van produceren.

Bij beeldende processen gaat het om probleemoplossend handelen. Een probleem is soms iets wat je treurig maakt: Dan heb je een probleem. Bij leren probleemoplossend denken en handelen is de definitie van probleem ruimer: een toestand die niet bevredigt. (bijvoorbeeld: waarmee kan ik klei bewerken?)

Als je leerlingen leert om opdrachten (beeldende problemen) systematisch aan te pakken, zeggen we dat je leerlingen leert probleemoplossend te handelen.

Manieren van probleemoplossend handelen (met het doel iets te maken, iets te ontwerpen) noemen we ontwerpstrategieën.

Probleemoplossend handelen begint vaak met het stellen van vragen. Hoe preciezer de vragen, des te duidelijker wordt het probleem. Stel dat je een object of een tekening gaat maken van een boterham met spek, dan vraag je je af: Hoe ziet spek eruit? Hoe ziet het er op een boterham uit? Welke materialen lenen zich het best voor die uitbeelding? Hoe groot moet het werkstuk worden? Welk materiaal past bij die grootte?

Probleemoplossend handelen leidt dus niet automatisch tot een hoger niveau van creatief gedrag. Het kan even goed leiden tot het kiezen van de gemakkelijkste oplossing. Creatief probleemoplossend handelen is er altijd op uit antwoorden te vinden die niet voor de hand liggen.

Een docent moet proberen om het hoogst mogelijke niveau van creativiteit bij dit proces te verwerven.

Aan de hand van hun bedenksels in schetsen vast te laten leggen, kun je controleren of ze meerdere ideeën hadden voor oplossingen. Je kunt ook aan de hand van een werkstuk bespreken hoe de leerling daartoe gekomen is. Hij heeft misschien uit de oplossingen gekozen die hij zich innerlijk voorstelde. Je kunt ook schriftelijk werkverslag (aan de hand van richtvragen) laten maken.

4.6 Kenmerken van creatieve processen.

Creativiteit is leerbaar. Daarom is onder andere de sfeer in de klas belangrijk, maar je moet ook weten welke vaardigheden bepalend zijn voor een creatief proces. In het proces van (creatief) produceren onderscheiden we in navolging van Guilford, een Amerikaanse psycholoog, twee vaardigheden. Guilford noemde die *fluency* en *flexibility*. Die bepalen de kwaliteit van creatieve processen.

Fluency in het proces van creatief produceren bij tekenen en handvaardigheid heeft te maken met het gemak en de snelheid waarmee beeldende ontwerpen tot stand komen.

Het geregeld stimuleren van de leerlingen om veel ideeën naar voren te brengen, kan het gemak waarmee ze dit doen, vergroten. De docent geeft bijvoorbeeld een kernwoord, waarna de leerlingen mogelijke onderwerpen noemen die erbij kunnen horen, waarbij alles op het bord wordt geïnventariseerd.

Flexibility kan vertaald worden in; soepelheid, vrij zijn van starheid, buigzaam. Flexibiliteit heeft te maken met het vermogen zich los te maken van voor de hand liggende, gemakkelijke patronen, met het vermogen gemakkelijk een eigen (in ons geval beeldende) oplossing te vinden voor een probleem. Originaliteit is hieraan verwant. Originaliteit wordt soms als apart te onderscheiden vaardigheid beschouwd en soms als een vorm van flexibiliteit. Hier is ervoor gekozen originaliteit als uiting van flexibiliteit te beschouwen.

We kunnen niet verwachten dat leerlingen zich deze beide vaardigheden vanzelfsprekend eigen maken.

Leiding geven aan het proces van productieve creativiteit vraagt van de docent:

- kennis van creatieve processen;
- inzicht in de ontwikkeling van het beeldend vermogen van kinderen;
- didactisch inzicht;
- didactische vaardigheid;
- uitdagen van de kinderen;
- variatie van de werkvormen.

4.7 Creativiteit van het ontdekken

De derde vorm van creativiteit waar we in het onderwijs mee te maken hebben, is de creativiteit van het ontdekken. Inventieve creativiteit is dat. Het komt voor bij een leerling die in staat is nieuwe en ongewone relaties te ontdekken tussen wat tevoren niet op die manier bij elkaar hoorde. Die leerling hanteert materialen, technieken, beeldaspecten op een (althans voor hem op dat moment) ongebruikelijke manier. Hij combineert, maakt gevolgtrekkingen en experimenteert op een wijze waar zijn medeleerlingen en zelfs de docent van opkijken. Zijn werk ziet er anders uit dan dat van zijn klasgenoten. Het product dat tot stand komt hoeft beslist niet in alle opzichten boven alles uit te steken. Het kan op een aantal punten (kleurgebruik, materiaalhantering) zelfs minder zijn dan dat van anderen. Maar het werk is wel apart en daar gaat het om.

4.8 Kenmerken van een creatieve leerling

Om creativiteit bij leerlingen te ontwikkelen moet je ook weten hoe het zich manifesteert, waaraan je het kunt herkennen. Je herkent creativiteit aan het gedrag van iemand.

Een creatieve leerling:

- kan zich aanpassen aan zich wijzigende omstandigheden (is flexibel)
- brengt vrij gemakkelijk veel ideeën naar voren (fluency);
- neemt actief waar, dat wil zeggen, met aandacht voor details en nauwkeurig, zonder dat hij daarop door anderen hoeft te worden gewezen;
- blijft zoeken naar alternatieve oplossingen en kiest vrijwel nooit voor de meest voor de hand liggende;
- denkt en oordeelt onafhankelijk van andere personen; andere meningen;
- houdt van proberen en experimenteren;
- toont durf, heeft geen angst voor het onbekende, is bereid risico's te nemen;
- is ondernemend, nieuwsgierig, scherpzinnig, selectief, spontaan.
- is vaak behoorlijk lastig in de klas.

4.9 Voorwaarden om creatief gedrag te ontwikkelen.

Creativiteit is aan te leren, mits er in het onderwijs (in de teken- of handvaardigheidles) voldaan wordt aan een aantal voorwaarden.

Voorwaarden om creatief gedrag mogelijk te maken zijn:

- Leerlingen moeten ruimte krijgen voor zelfstandig denken en handelen. De zogenaamde open leersituatie.
 - Leerlingen moeten in een ontspannen sfeer, met plezier, zonder druk van de docent en zonder druk van concurrentie, zonder angst uitgelachen te worden. Er moet een klimaat van veiligheid heersen.
 - Leerlingen moeten probleemoplossend kunnen werken; de docent draagt het probleem aan of de leerling stelt zichzelf een probleem; dit is wat ik bereiken wil en ik wil het zelf ontdekken (ontdekkend leren).
 - De leerstof moet ontdekkingen toelaten.
 - Leerlingen moeten eigen ideeën naar voren kunnen brengen.
 - Leerlingen moeten enige kennis, inzicht en ervaring hebben met betrekking tot een vormingsgebied om tot creatief gedrag te kunnen komen.
 - De leerstof moet uitnodigend zijn, motiverend werken, nieuwsgierigheid oproepen.
 - De docent organiseert de leersituatie, stelt materiaal beschikbaar en heeft een begeleidende / stimulerende rol.
-
- *De docent stelt zich op als iemand die niet vraagt naar antwoorden die hij zelf al kent maar om iets te weten te komen. Hij vraagt niet alleen: Wat is dat voor een boom die daar voor het raam staat? Maar ook: Wat zou je met die boom kunnen doen? De antwoorden van de leerlingen neemt hij serieus.*
-

Belangrijke praktijkenmerken

- geïnspireerd vanuit interessante inhoud/thema's → samenhang in aanbod
- échte activiteiten als context voor leren en ontwikkelen
- functionele instructies en oefenopdrachten
- spelactiviteiten centraal in de onderbouw
- onderzoeksactiviteiten centraal in de bovenbouw
- curriculum wordt op de werkvloer geconstrueerd
- de leerkracht is partner
 - oriënteert
 - verdiept
 - verbreedt/verbindt
 - voegt toe
 - reflecteert/evalueert
- samenwerkend leren (klas als 'community')

} 5 impulsen

DE ACTIVITEIT

Creativiteitshiërarchie van Irving A. Taylor:

1. Het expressieve niveau: Het gaat hier om uiting, originaliteit en kwaliteit zijn niet van belang. In het onderwijs komen we dit niveau veel tegen.
2. Het productieve niveau: De nadruk ligt op de kwaliteit, het product hoeft niet origineel te zijn. Tekeningen waarin een kind bewust de werkelijkheid weergeeft, liggen op dit niveau.
3. Het inventieve niveau: Flexibiliteit en het zien van nieuwe relaties zijn hier de kenmerken. Een munt bijvoorbeeld als schroevendraaier gebruiken.
4. Het innovatieve niveau: Basisprincipes worden fundamenteel veranderd, zodat er sprake is van vernieuwing. Bijvoorbeeld het kind als leermeester voor de leraar.
5. Het 'emergentive' niveau: Het gaat hier niet meer om verandering of vernieuwing, maar om het vinden van een volledig nieuw principe. Bijvoorbeeld de uitvinding van atoomenergie. Uit: Eddy Alkema e.a., *Méér dan onderwijs; theorie en praktijk van het onderwijs in de basisschool*, Assen 2006, P.282

Bronverwijzingen:

Boeken:

De honderd talen van kinderen Reggio Emilia
Onder redactie van: Carolyn Edwards, Lella Gandini, George Forman
Uitgeverij: SWP

Meervoudige intelligentie het complete MI boek
Onder redactie van: Spencer Kagan en Miguel kagan
Uitgeverij: Bazalt

Het materialenboek
Barbara Nellestijn en Frea Janssen-Vos
Uitgeverij: Van Gorcum

Toeval gezocht
Kunst kunstenaars en jonge kinderen
Annemieke Huizingh ea
Uitgave: Lemniscaat
Sporen van Reggio
Margot Meeuwig ea
Uitgeverij SWP

Laat maar Zien
Jos van Onna en Anky Jacobse
Uitgeverij Wolters noordhoff

DVD: Waar kijken ze naar? Boeken, TV, Computers KLEUTERS
Achtergrondinformatie voor ouders en leerkrachten.
Samenwerking KRO en openbare bibliotheken
Uitgeverij: Zwijzen